

УДК 81 42; 811, 161.2

**ІДЕНТИФІКАЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: МОДЕЛЮВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО
ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ «КРИЗА»****Філіппова Н. М.***кандидат філологічних наук, доцент**завідувач кафедри прикладної лінгвістики**Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова**м. Миколаїв, Україна**nina.filipova.2021@gmail.com*

Анотація. Стаття присвячена інтерпретаційному дослідженню концепту КРИЗА в українській та англійській мовах. На основі аналізу етимологічних, тлумачних, тезаурусних лексикографічних джерел представлено поняттєву структуру концептів КРИЗА/CRISIS. Зроблена спроба порівняти об'єми значень концепту і двох мов і узагальнити можливості ідентифікації національної ідентичності.

Ключові слова: концепт, моделювання структури концепту, концептосфера, ідентичність.

All the future exists in the past.

Серед фундаментальних загальнолюдських категорій своє місце займає категорія кризи, яка сформувалася в античні часи, але залишається вирішальною для кожної особистості, окремо, і спільноти, в цілому, у кожний конкретний момент їх існування у світі. Але сучасний світ з викликами глобального інформаційного простору і необхідністю збереження особливостей національного світобачення пропонує свої вимоги до миттєвого розуміння кризової ситуації і реакцією на неї.

Актуальність цієї розвідки зумовлена декількома чинниками: а) наша епоха – це епоха глобальних процесів і постійних глобальних або локальних проблем в політиці, економіці, екології, культурі, що означає, що різні сфери діяльності особистості майже постійно знаходяться у стані кризи, найвищим ступенем якої є війна; б) антропоцентричне спрямування лінгвістики дозволяє цілісно зрозуміти роль мови у категоризації навколишнього світу і концептуалізації ментальності.

Мета дослідження полягає у тому, щоб зробити аналіз концепту КРИЗА в українській і англійській мовах і порівняти розуміння такої загальнолюдської категорії, як криза.

Окреслена мета передбачає вирішення таких завдань: виявити лексичні засоби, що утворюють номінативний простір концепту у двох мовах; визначити поняттєво-ціннісні характеристики концепту у двох означених мовах.

Об'єкт цієї розвідки – концепт КРИЗА, реалізований лексичними засобами в українській і англійській мовах. Предмет – порівняння когнітивних характеристик цього концепту.

Методи дослідження, зумовлені його метою і матеріалом, визначають етапи розвідки і включають етимологічний аналіз, аналіз словникових дефініцій, елементи компонентного і концептуального аналізів.

Звичайно, усвідомлення ідентичності, тобто ідентифікація всього, що оточує особистість, є механізмом її соціалізації і відбувається через мову, що дозволяє аналізувати етноспецифіку різних лінгвокультур через аналіз когнітивно-семантичного наповнення концепту.

Оскільки криза завжди розкриває суперечності і призведе до загострень, це явище знаходиться на перетині політологічних, економічних, природничих, філософських, історичних, культурологічних, психологічних і, звичайно, лінгвістичних досліджень.

Так системний аналіз, комп'ютерне моделювання, вперше розроблені і впроваджені природничими науками, виявили, що внаслідок розвитку динамічних механічних систем неминуче відхилення від рівноваги за умов постійної невизначеності та відсутності стабілізуючих чинників.

Американські біологи С. Гулд і Н. Елдрідж сформувавши принцип біологічного переривчастого розвитку.

В економіці криза завжди пов'язана із порушеннями у сфері економічної діяльності [3].

У філософії розуміння кризи базується на циклічності історичного процесу: досягнення певного моменту у розвитку і тотальна або часткова трансформація, яка пов'язана з економічним спадом змінами ідеології, занепадом культури (напр., концептуалізм Дж. Локка).

У соціології існує так званий світ-системний підхід до аналізу кризових ситуацій, змін стереотипів у свідомості: пояснення не тільки минулого і сучасного, але і прогнозування майбутнього [1]. Напр., І. Валленстайн визначив кризу як ситуацію, «...в якій кінець існуючої історичної системи неминучий і в якій, відповідно, закладені основи для реального історичного майбутнього вибору» [4, с. 105].

У політиці криза означає «період стабільності vs період нестабільності» [2].

Цікаво, що розробка методологічних парадигм для всебічного і ґрунтовного вивчення кризової проблематики знаходиться у фокусі різних галузей соціально-гуманітарного знання в Україні з 1990-х років.

Концепт КРИЗА неодноразово був об'єктом і предметом лінгвістичних досліджень на матеріалі: германських, романських, слов'янських мов (З. В. Антоненко, К. С. Руснак, Кортес де лос Ріос), різних типів дискурсів (О. Г. Петушинська, Н. А. Олійник), окремих метафоричних засобів актуалізації концепту (Ю. І. Клименкова, М. Уайт). Але залишається неоднозначно визначеними багато аспектів, зокрема, концептуалізація кризи в різних картинах світу.

Етимологічний аналіз українськомовного концепту КРИЗА показує, що загальнослов'янське слово базується на протоіндоевропейській основі дієслова *krei- («розрізняти, виділяти»), на тій самій основі, що і край, внутрішня форма пов'язана із значенням «переломний момент». Походження слова пояснюють таким чином: запозичення першої половини ХІХ в. з нім. Krisis (з 1519 р.), куди воно прийшло з лат. crisis, грецької krisis («переломний момент між двома станами»).

Когнітивна структура концепту КРИЗА впорядкована групами субконцептів, які представлені синонімами: а) злам, загострення, банкрутство; б) (душевний) розлад, (економічний) крах, (політична) розруха; в) поворотний пункт, перелом; г) брак, відсутність, дефіцит, недостача, нестаток, нестача, нехватка, сутуж.

Походження англійського слова crisis пояснюють таким чином: гр. krerein («decide») – krisis («separating, power of distinguishing, decision»). Основне значення теж пов'язано із поняттям «переломний момент» (turning point; time of intense difficulty or danger), але, як показує етимологічне походження цієї лексеми, значення, безсумнівно включає сему «прийняття рішення».

Синонімічний ряд можна розділити таким чином: а) an extremely difficult or dangerous point in a situation – critical point, decisive point, turning point, critical period, Rubicon; б) peak – climax, culmination, height, head; в) time which was planned before – zero hour, point of no return; г) choice – dilemma, moment of truth; д) a time of great disagreement, confusion, suffering – calamity, cataclysm, catastrophe, contingency, emergency, deadlock, difficulty, disaster, distress, hardship, plight, predicament, trouble.

Висновок. Лексикографічний етап концептуального аналізу концепту КРИЗА показав, що до його поняттєвого компоненту структури концепту в обох мовах належать такі дефініції, які, в першу чергу, визначають переломний момент. В структурі інформативного компоненту українськомовного концепту вирізняють ідею зламу, зміни, а англійський концепт пов'язує переломний момент з прийняттям рішення для майбутнього. Як відомо, пізнавальний потенціал мови має не тільки інтерпретативну, але і «перформативну» здатність, що надзвичайно важливо в умовах саме гібридної війни, оскільки підґрунтям ПСО є використання іллокутивної і перлокутивної складової мовленнєвого акту: пам'ятаємо, що слово – це дія.

Література

- [1.] Калінін В. Ю. Концепт кризи у світ-системному аналізі. – Режим доступу: <https://socio-journal.kpi.kiev.ua/handle/123456789/17107>
- [2.] Ключник Р. М. Еволюція концепту "криза" в західній політичній думці // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2014. Т.22, вип. 24 (1). С.47-54. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2014_22_24\(1\)...1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2014_22_24(1)...1)
- [3.] Олійник Н. А. Концепт КРИЗА в англomовному економічному дискурсі ХХ-ХХІ століття: понятійна складова // Вісник Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2013. N 1051. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/10992>
- [4.] Wallenstein I. Utopistics or historical choices of the twenty-first century. – New York: The New Press, 1998. – 193p.

IDENTITY IDENTIFICATION: MODELLING THE UNIVERSAL AND CULTURAL CONCEPT CRISIS

Filippova Nina
Cand.ScS (Phil), Associate Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Department of Applied Linguistics

Summary. The article concerns the interpretational study of the concept CRISIS in Ukrainian and English languages. The conceptual structure of the concepts КРИЗА/CRISIS is analyzed on the basis of etymological and thesaurus lexicological sources. The meanings of these two concepts are compared and the potentialities for identifying the national identification are mentioned.

Key words: concept, conceptual structure of the concept CRISIS, concept sphere, identification identity.

УДК 811.111:004(076)

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА БІОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Кириченко С.В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри сучасних мов*

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

м. Миколаїв, Україна

svitlana.kyrychenko@nuos.edu.ua

Анотація. Психологічні відмінності людей та різні умови для їхнього навчання є основними аспектами, на яких зазвичай зосереджуються дослідники, щоб продемонструвати залежність швидкості опанування іноземними мовами від цих факторів. Необхідність їх урахування при викладанні іноземної мови, а також вплив навколишнього середовища сприяє кращим результатам навчання. Аналіз вищезазначених факторів представляє чималий інтерес для працівників сфери освіти, так як надає інструменти, які здатні вдосконалити методіку викладання іноземної мови. Психоафективні, соціальні, освітні чинники тощо активно впливають на процес навчання, і чим більше ми будемо знати про їх взаємозв'язок, тим більш успішно зможемо керувати процесом навчання та сприяти прискоренню та полегшенню опанування нової мови.

Ключові слова: іноземна мова, педагогічні та біологічні фактори.